

EFEKTYWNE

PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA

Autor opracowania:
dr Zuzanna Gądzik

Opracowanie przygotowane w ramach projektu:
Efektywne prawo w efektywnym państwie. Uwarunkowania lokalne w kontekście globalnym, wobec wyzwań XXI w. w walce z przestępczością.

**FUNDACJA
INSTYTUT
PRAWA
USTROJOWEGO**

www.ipu.org.pl
<https://efektywne-prawo.org.pl/>

<https://www.facebook.com/fundacjaipu>

fundacja@ipu.org.pl

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

INSTYTUT PRAWA USTROJOWEGO

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

„Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości”

Spis treści	
Wprowadzenie.....	3
Dobro chronione – wolność sumienia i wyznania.....	3
Dyskryminacja wyznaniowa.....	5
Przeszkadzanie aktom religijnym.....	8
Przeszkadzanie pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym.....	12
Obraza uczuć religijnych.....	15
Zakończenie	23
Streszczenie.....	25

Wprowadzenie

Wśród elementarnych dóbr, które są chronione na gruncie prawa karnego, wymienić należy wolność. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹ zawiera szereg przepisów, które chronią ten aspekt życia człowieka. W rozdziałach XXIII-XXV Kodeksu karnego ustawodawca kryminalizuje zachowania, wymierzone w różne formy wolności człowieka – w wolność w szerokim tego słowa znaczeniu, wolność seksualną oraz wolność sumienia i wyznania. W ten sposób podkreślono jej ważność, konieczność ochrony i niedopuszczalność jakichkolwiek bezprawnych ingerencji w jej istotę.

Wolność sumienia i wyznania, jako dobro chronione na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej objęte jest oczywiście szeroką ochroną przed różnymi formami naruszeń. Przepisy karne, kryminalizujące zachowania wymierzone w to dobro, stanowią jedynie jedną z przyjętych form. Prawo karne ma bowiem charakter subsydiarny, co oznacza, że jego zastosowanie będzie miało miejsce w ostateczności – tj. gdy inne formy ochrony prawnej nie będą wystarczające.

Warto również dodać, że Kodeks karny penalizuje także inne czyny zabronione, w przypadku których wolność sumienia i wyznania stanowiąc będzie jedno z dóbr chronionych ubocznych (np. publiczne znieważenie grupy z powodu jej przynależności wyznaniowej – art. 257 k.k.; ludobójstwo określonej grupy wyznaniowej – art. 118 § 1 k.k.; stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej wobec grupy wyznaniowej – art. 119 k.k.). W ten sposób ustawodawca próbował w sposób możliwie najszerszy przeciwdziałać wszelkiego rodzaju zachowaniom, które byłyby wymierzone w powyższą wolność.

1. Dobro chronione – wolność sumienia i wyznania

Dobrem chronionym na gruncie rozdziału XXIV Kodeksu karnego jest wolność sumienia i wyznania. Wolność ta należy do podstawowych wartości gwarantowanych przez

---

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444), dalej jako: k.k.

Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z przepisem art. 53 ust. 1 Konstytucji RP każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują (art. 53 ust. 2 Konstytucji RP). Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem² (art. 53 ust. 3 Konstytucji RP). Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób (art. 53 ust. 4 Konstytucja RP). Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób (art. 53 ust. 5 Konstytucji RP). Nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych (art. 53 ust. 6 Konstytucji RP). Nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania (art. 53 ust. 7 Konstytucji RP).

Ochrona wolności sumienia i wyznania została zagwarantowana również na gruncie Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3,5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2³. Zgodnie z art. 9 Konwencji, każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne.

---

² Przepis art. 48 ust. 1 Konstytucji RP (Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania) stosuje się odpowiednio.

³ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3,5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, dalej jako: Konwencja).

Szczególne przejawy wolności sumienia i wyznania zostały określone w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁴. Zgodnie z art. 1 ust. 1 i 2 g.w.s.w. wolność sumienia i wyznania obejmuje swobodę wyboru religii lub przekonań oraz wyrażania ich indywidualnie i zbiorowo, prywatnie i publicznie. Obywatele wierzący wszystkich wyznań oraz niewierzący mają równe prawa w życiu państwowym, politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Poszczególne uprawnienia obywateli, korzystających z wolności sumienia i wyznania, zostały zawarte w katalogu otwartym w art. 2 g.w.s.w. (np. prawo do głoszenia swojej religii lub przekonań, korzystania ze źródeł informacji na temat religii, wytwarzania i nabywania przedmiotów potrzebnych do celów kultu i praktyk religijnych oraz korzystania z nich). Cudzoziemcy i bezpaństwowcy, którzy przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej korzystają z wolności sumienia i wyznania na równi z obywatelami polskimi (art. 7 g.w.s.w.)⁵.

Jak już wspomiano, wolności sumienia i wyznania jest w sposób szczególny chroniona na gruncie rozdziału XXIV Kodeksu karnego. Pomimo stosunkowo szeroko zakrojonych zachowań, które mogą stanowić czyny zabronione wymierzone w tę wartość, ustawodawca zdecydował się objąć kryminalizacją w tym względzie cztery szczególne typy zachowań: ograniczanie człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową (art. 194 k.k.), złośliwe przeszkadzanie aktom religijnym (art. 195 § 1 k.k.), złośliwe przeszkadzanie pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędom żałobnym (art. 195 § 2 k.k.) oraz obrazę uczuć religijnych (art. 196 k.k.). Każde z powyższych zachowań odnosi się do innego aspektu wolności sumienia i wyznania. Ich cechą wspólną jest jednak prawo do ochrony wyboru i życia, w sposób zgodny z przyjętymi wartościami wynikającymi z założeń wyznawanego przez daną osobę systemu aksjologicznego⁶.

2. Dyskryminacja wyznaniowa

---

⁴ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1153; dalej jako: g.w.s.w.

⁵ Por. szerzej: P. Petasz, *Przemiany karnoprawnej ochrony wolności sumienia i wyznania w Polsce*, Gdańsk 2020, s. 128 i nast.

⁶ S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 1163.

Pierwszym z czynów zabronionych, kryminalizowanych w rozdziale XXIV Kodeksu karnego jest bezprawne ograniczanie człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość. Zgodnie z przepisem art. 194 k.k. czyn ten jest zagrożony karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Sam zakaz dyskryminacji został uregulowany także w Konstytucji RP. Zgodnie z art. 32 ust. 2 Konstytucji RP, nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Zakaz ten jest ponadto konkretyzowany na gruncie ustaw szczególnych. Przykładowo w przepisie art. 11³ ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy⁷ wskazano, że jakakolwiek dyskryminacja w zatrudnieniu, bezpośrednia lub pośrednia, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony, zatrudnienie w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy - jest niedopuszczalna.

Czynność sprawcza polega na ograniczaniu człowieka w przysługujących mu prawach. Może ona przybrać formę działania lub zaniechania. Ustawa nie określa dokładnie na czym miałyby polegać czyn sprawcy, co oznacza, że należy przez nie rozumieć każde zachowanie, które będzie prowadzić do naruszenia poszczególnych uprawnień – przez uszczuplenie lub umniejszenie ich katalogu (np. przez utrudnienie lub uniemożliwienie korzystania z przysługujących pokrzywdzonemu praw lub nieprzyznaniu należnych mu uprawnień)⁸. Przystępstwo to ma zatem charakter materialny. Ustawodawca nie daje pierwszeństwa żadnym konkretnym prawom, które przysługują pokrzywdzonemu. Oznacza to, że co do zasady ograniczanie jakichkolwiek praw z powodów, o których mowa w przepisie art. 194 k.k., będzie wypełniać znamiona tego czynu. W doktrynie wymienia się zarówno prawa mające swoje źródło w prawie cywilnym, prawie pracy, w prawie, które określa prowadzenie działalności gospodarczej, kulturalnej, charytatywnej, etc. W szczególności dotyczy to zwłaszcza praw, które wynikają z wolności religii⁹. W praktyce przekłada się to np. na ograniczania prawa do

⁷ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1320).

⁸ S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1165.

⁹ J. Wojciechowska, w: J. Warylewski (red.), *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym. System Prawa Karnego*, t. 10, Warszawa 2016, s. 596.

wykonywania określonej służby publicznej, prowadzenia i zakładania szkół, uzyskiwania wynagrodzenia o określonej wysokości, uzyskania awansu zawodowego, etc.¹⁰. Nie będzie natomiast formą dyskryminacji manifestowanie symboli religijnych w miejscu publicznym. Sam fakt zawieszenia takiego symbolu w budynku władz publicznych nie będzie wystarczający dla uznania naruszenia swobody sumienia¹¹.

Warto jednocześnie dodać, że ocena, czy danego rodzaju zachowanie stanowi przejaw dyskryminacji, musi mieć charakter obiektywny. Nie każdy przejaw ograniczania człowieka w jego prawach, będzie od razu stanowił podstawę do przyjęcia, że doszło do dyskryminacji. Jak słusznie podkreśla się w doktrynie: „[r]ówność nie oznacza identycznego traktowania wszystkich podmiotów. Znajdują się one bowiem w odmiennych sytuacjach, przez co mają odmienne możliwości realizacji praw. Identyczne traktowanie podmiotów, znajdujących się na odmiennych pozycjach, prowadziłyby do utrzymania ich na niezmiennych pozycjach. Różnicowanie zatem prowadzi do wyrównania szans, a więc do faktycznego zrównania pozycji”¹². Przykładowo nie będzie stanowiła dyskryminacji odmowa przyjęcia danej osoby do organizacji, której statutowych wymagań osoba ta nie będzie realizowała (np. w przypadku odmowy przyjęcia ateisty do stowarzyszenia o charakterze religijnym)¹³.

Ustalenie przynależności wyznaniowej opiera się zwykle o wewnętrzne regulacje określonej grupy wyznaniowej (np. statut). Wynika ona ponadto przede wszystkim z woli identyfikacji danego człowieka z daną grupą, jak również spełnieniem przez niego

---

¹⁰ Por. W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, Warszawa 2017, s. 634; M. Makarska, *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania w Kodeksie karnym z 1997 roku*, Lublin 2005, s. 87.

¹¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 28 października 1998 r., ACa 612/98, OSP 1999, nr 10 poz. 177; Por. także W. Brzozowski, *Uzewewnętrznianie przynależności religijnej. Zagadnienia systemowe*, w: R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, L. Kondratiewa-Bryzik, *Prawne granice wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2012, s. 276 i nast.

¹² R. Paprzycki, *Prawna ochrona wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2015, s.103.

¹³ Zob. M. Filar, M. Berent, w: M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1200. Podobanie: wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 3 lutego 2011 r., 18136/02, LEX nr 694143. W wyroku tym Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że „[o]koliczność, iż przyczyną przedmiotowego zwolnienia z pracy było zachowanie skarżącej mające miejsce poza sferą jej obowiązków zawodowych, nie ma znaczenia w niniejszej sprawie. Należy wskazać na szczególny charakter wymogów zawodowych nałożonych na skarżącą, które wynikały z faktu, iż została ona zatrudniona przez pracodawcę, którego etyka opiera się na religii i przekonaniach wyznaniowych [podczas gdy skarżąca należała do innej wspólnoty religijnej – przyp. Z.G.]. Trybunał w tej mierze uznaje, iż sądy pracy wystarczająco wykazały, że obowiązki lojalności nałożone na skarżącą były dopuszczalne oraz iż miały one na celu ochronę wiarygodności Kościoła protestanckiego względem społeczeństwa i rodziców dzieci uczęszczających do przedszkola”.

obligatoryjnych wymogów formalnych. Co więcej, zaznacza się, że ochroną na gruncie przepisu art. 194 k.k. objęta jest wyłącznie przynależność wyznaniowa do grupy lub wspólnoty religijnej, która jest uznawana przez państwo i której funkcjonowanie nie stoi w sprzeczności z porządkiem publicznym i obyczajnością publiczną¹⁴.

Na gruncie przepisu art. 194 k.k. ustawodawca objął ochroną również prawo do braku przynależności do jakiegokolwiek grupy wyznaniowej. Z punktu widzenia przekonań światopoglądowych, bezwyznaniowość sprowadza się do koncepcji ateistycznej, areligijnej¹⁵.

Przestępstwo z art. 194 k.k. można popełnić wyłącznie z winy umyślnej, z zamiarem bezpośrednim o szczególnym zabarwieniu. Ustawodawca postawił wyraźny wymóg, że dyskryminacja, jakiej dopuszcza się sprawca, musi być motywowana przynależnością wyznaniową pokrzywdzonego lub jego bezwyznaniowością. Nie będzie wypełniać zatem znamion powyższego czynu ograniczanie człowieka w jego prawach z innych przyczyn. Konieczne staje się zatem wykazanie, że dyskryminujące zachowanie było związane z zestawem cech, decydujących o uczestnictwie w danej wspólnocie religijnej lub separacji od jakiegokolwiek, które były dla sprawcy decydującą przesłanką szczególnego potraktowania¹⁶.

W związku z tym, nie można traktować jako zachowania wypełniającego znamiona czynu z art. 194 k.k. tzw. *shunningu*, tj. ostracyzmu religijnego, w ramach którego następuje zerwanie wszelkich kontaktów (w tym: religijnych, rodzinnych, towarzyskich, społecznych, ekonomicznych) przez członków danej grupy z byłymi współwyznawcami – którzy odeszli ze wspólnoty lub zostali z niej wykluczeni. Zwraca się bowiem uwagę, że celem *shunningu* nie jest ograniczanie człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność religijną lub bezwyznaniowość. Nie można utożsamiać przynależności wyznaniowej z kwestią religijnej ortodoksji, moralności lub dyscypliny¹⁷.

---

¹⁴ S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1166. Por. także: wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 14 grudnia 1999 r., 38178/97, Legalis nr 102548.

¹⁵ Por. szerzej: J. Sobczak, W. Sobczak, *Ograniczanie człowieka w jego prawach ze względu na przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio K* 2012, vol. XIX, s. 74 i wskazana tam literatura.

¹⁶ Zob. R. Paprzycki, *Prawna...*, s. 102.

¹⁷ Zob. szerzej: G. Maroń, *Cywilno- i karnoprawne aspekty religijnego ostracyzmu (shunningu)*, *Prokuratura i Prawo* 2021, nr 7-8, s. 187 i nast.

3. Przeszkadzanie aktom religijnym

Kolejnym czynem zabronionym, wymierzonym w wolność sumienia i wyznania, jest przestępstwo stypizowane w przepisie art. 195 k.k. Zgodnie z nim, kto złośliwie przeszkadza publicznemu wykonywaniu aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Przez akt religijny rozumieć należy szerokie spectrum czynności związanych z wykonywaniem kultu, uznawanych przez doktrynę danego kościoła lub związku wyznaniowego (np. publiczna modlitwa, procesja, pielgrzymka, medytacja, etc.)¹⁸. Będzie na niego składać się nie tylko akt kultu, ale również inne czynności o charakterze religijnym, które wchodzą w zakres tego aktu (np. pojedyncze modlitwy)¹⁹.

Ustawodawca wprowadza wymogi, jakie spełnić musi akt religijny, aby zachowanie sprawcy było kryminalizowane na gruncie art. 195 k.k. Po pierwsze, akt religijny musi być wykonywany w sposób publiczny. Znamię to należy interpretować podobnie, jak np. w przypadku przestępstw z art. 255 k.k. lub art. 256 k.k. Oznacza to, że akt religijny musi odbywać się w sposób ogólnie dostępny dla bliżej niedookreślonej liczby osób – biorąc pod uwagę miejsce jego wykonywania lub okoliczności²⁰. Zwraca się przy tym uwagę, że omawiane znamię nie odnosi się wyłącznie do miejsc publicznych (takich jak m.in. kościół lub wolna przestrzeń publiczna, np. polana, na której odbywa się nabożeństwo lub przydrożna kapliczka), chociaż *de facto* to właśnie w takich miejscach najczęściej będzie dochodzić do popełnienia tego czynu²¹.

Biorąc pod uwagę m.in. obecną sytuację pandemiczną, nie można wykluczyć, że znamiona przestępstwa z art. 195 k.k. zostaną zrealizowane również wówczas, gdy dany akt religijny jest transmitowany za pośrednictwem środków masowego komunikowania (np. za pośrednictwem radia lub transmisji internetowej), jeżeli sprawca złośliwie utrudnia lub wręcz uniemożliwia

¹⁸ Zob. A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 114; W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 638.

¹⁹ Zob. S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 1168.

²⁰ Por. np. Wyrok SA w Szczecinie z 9 września 2021 r., II AKa 95/21, LEX nr 3228434.

²¹ Zob. R. A. Stefański, *Przestępstwo złośliwego przeszkadzania wykonywaniu aktu religijnego (art. 195 § 1 k.k.)*, Prokuratura i Prawo 2005, nr 2, s. 60.

taką transmisję, np. w celu pozbawienia wiernych tej formy uczestnictwa w nabożeństwie lub celowo zniekształca jej przekaz²².

Nie ma przy tym znaczenia ile osób *de facto* uczestniczy w akcie religijnym – czyn ten może zostać popełniony, jeżeli sprawca złośliwie przeszkadza w wykonywaniu aktu religijnego nawet jednej osobie – pod warunkiem, że akt ten odbywa się w sposób publiczny²³. Nie będzie natomiast wypełniać znamion przestępstwa z art. 195 k.k. złośliwe przeszkadzanie w aktach religijnych, mających miejsce w przestrzeni prywatnej (np. indywidualnej modlitwy w prywatnym mieszkaniu).

Po drugie, ochroną na gruncie przepisu art. 195 k.k. objęte jest wyłącznie wykonywanie aktu religijnego kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej. Oznacza to, że nie wypełni znamion powyższego czynu złośliwe przeszkadzanie w wykonywaniu aktów religijnych innych kościołów lub związków wyznaniowych, niż te, w przypadku których stosunek państwa wobec nich został uregulowany na mocy odpowiedniej ustawy (dotyczy to kolejno: Kościoła Katolickiego²⁴, Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego²⁵, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego²⁶, Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego²⁷, Kościoła Ewangelicko-Reformowanego²⁸, Kościoła Chrześcijańskich Baptystów²⁹, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego³⁰, Kościoła Polskokatolickiego³¹,

---

²² Por. P. Kozłowska-Kalisz, *Komentarz do art. 195 k.k.*, w: M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021.

²³ Por. P. Petasz, *Wolność religijna w Polsce i jej karnoprawna ochrona na gruncie art. 195 Kodeksu karnego z 1997 roku*, *Gdańskie Studia Prawnicze* 2005, t. XIII, s. 278.

²⁴ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 1347).

²⁵ Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1726).

²⁶ Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 43).

²⁷ Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1712).

²⁸ Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 483).

²⁹ Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijańskich Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 169).

³⁰ Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1889).

³¹ Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1599).

Kościół Katolickiego Mariawitów³², Kościoła Starokatolickiego Mariawitów³³, Kościoła Zielonoświątkowego³⁴, Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego³⁵, Muzułmańskiego Związku Religijnego³⁶, Karaimskiego Związku Religijnego³⁷, gmin wyznaniowych żydowskich³⁸) lub który został formalnie wpisany do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych³⁹ (np. Świadkowie Jehowy w Polsce, Kościół Wolnych Chrześcijan w Rzeczypospolitej Polskiej, Polski Kościół Słowiański⁴⁰).

Pomimo że nie można bezwzględnie uzależniać ochrony prawnokarnej uczuć religijnych od spełnienia formalnych warunków związanych m.in. z rejestracją danego związku wyznaniowego, przyznać jednak należy, że zaproponowane przez ustawodawcę rozwiązanie, odpowiada zasadzie pewności co do prawa⁴¹. Sprawca nie może mieć bowiem wątpliwości co do tego, jakie zachowania realizują znamiona poszczególnych typów czynów zabronionych. W przypadku niniejszego przestępstwa, kwestia ta odnosi się zwłaszcza do wyeliminowania lub przynajmniej ograniczenia potencjalnych wątpliwości co do religijnego charakteru zachowania

³² Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 44).

³³ Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 14).

³⁴ Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 13).

³⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchii duchownej, Dz. U. Nr 38, poz. 363.

³⁶ Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 30, poz. 240).

³⁷ Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 30, poz. 241).

³⁸ Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1798).

³⁹ Zgodnie z przepisem art. 31 ust. 1 u.g.w.s., prawo wniesienia wniosku o rejestrację kościoła lub związku wyznaniowego przysługuje co najmniej 100 obywatelom polskim posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych. Szczegółowa procedura rejestrowania kościołów i innych związków wyznaniowych zawarta została w Dziale III ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Zasady i sposób prowadzenia rejestru, dane i informacje podlegające wpisowi, sposób, formę i termin aktualizacji wpisów do rejestru, warunki udostępniania rejestru, wydawania wyciągów z rejestru oraz sposobów wykreślenia kościoła lub innego związku wyznaniowego z rejestru określa natomiast rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 1999 r. w sprawie rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych (Dz.U. Nr 38, poz. 374).

⁴⁰ Pełny rejestr kościołów i związków wyznaniowych jest dostępny na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji - <https://www.gov.pl/attachment/1ba5221b-9ae3-4817-a822-5c60c4337785>.

⁴¹ Zdaniem I. Zgolińskiego, ograniczenie ochrony na gruncie art. 195 k.k. jedynie do kościołów i związków wyznaniowych o uregulowanej sytuacji prawnej może stać jednak w sprzeczności z przepisem art. 25 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym wszystkie związki wyznaniowe są równouprawnione. Zob. I. Zgoliński, w: V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 974 i nast.

członków danego kościoła lub związku wyznaniowego⁴². Formalna sytuacja prawna wiąże się z pewnością w zakresie ochrony przejawów działalności poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych – w tym również odnośnie do przejawów kultu religijnego. Należy również zaznaczyć, że dzięki takiemu rozwiązaniu ochroną nie zostaną objęte akty religijne kościołów lub związków wyznaniowych, których cele, źródła i zasady doktrynalne oraz obrzędy religijne mogłyby naruszać prawa i wolności innych osób (np. w postaci składania ofiar z ludzi lub rytualnego zgwałcenia).

Czynność sprawcza polega na przeszkadzaniu w wykonywaniu aktu religijnego. Przez przeszkadzanie rozumie się: „stawać się zawadą; utrudniać lub uniemożliwiać co; zawadzać”⁴³. Zachowanie sprawcy sprowadza się zatem do zakłócania przebiegu danego aktu religijnego, doprowadzenie do niemożności przeprowadzenia bądź ukończenia go w całości lub poszczególnych jego etapów, utrudnianiu uczestniczenia w akcie religijnym z należytą powagą i skupieniem (np. poprzez zamknięcie drzwi świątyni, wnoszenie okrzyków, gwizdów), etc.⁴⁴. Może być ono zwrócone zarówno wobec osoby, która przewodniczy wykonywaniu danego aktu religijnego (np. kapłana celebrującego dane nabożeństwo) lub wiernych, którzy w nim uczestniczą. Przyjmuje się, że przeszkadzanie może przybrać formę działania lub zaniechania (poprzez niewykonanie obowiązku umożliwiającego wykonanie aktu religijnego, np. poprzez usunięcie przeszkody)⁴⁵.

Powyższy czyn jest przestępstwem formalnym (bezsuktywnym). Jego dokonanie będzie miało miejsce zatem już chwili realizacji znamion tego czynu, niezależnie od tego, czy dojdzie do faktycznego przeszkodzenia w wykonywaniu aktu religijnego⁴⁶.

Przestępstwo z art. 195 § 1 k.k. jest przestępstwem powszechnym. Jego sprawcą może być zatem każdy, niezależnie od szczególnych cech, jakie można by sprawcy przypisać.

---

⁴² We wniosku o wpis do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych należy podać m.in. informację o podstawowych celach, źródłach i zasadach doktrynalnych, obrzędach religijnych (art. 32 ust. 1 pkt 3 u.g.w.s.).

⁴³ W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, tekst dostępny na stronie: <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/przeszkadzac;5485220.html>.

⁴⁴ Zob. też np. P. Petasz, *Wolność...*, s. 279; R.A. Stefański, *Przestępstwo...*, s. 59.

⁴⁵ W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 638.

⁴⁶ Tak też np. S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1168; Odmiennie: W. Janyga, *Komentarz do art. 195 k.k.*, w: M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom I. Komentarz do artykułów 117-221*, Warszawa 2017, Legalis/el.

Odnosząc się do strony podmiotowej czynu z art. 195 § 1 k.k., należy przyjąć, że powyższego przestępstwa można dopuścić się wyłącznie z winy umyślnej – z zamiarem bezpośrednim o szczególnym zabarwieniu (*dolus directus coloratus*)⁴⁷. Zachowanie sprawcy musi być bowiem motywowane złościwością. Oznacza to, że sprawca chce przeszkodzić wykonywaniu aktów religijnych nie z jakiegokolwiek uzasadnionego powodu, lecz jedynie w celu sprawienia przykrości, dokuczenia członkom danego kościoła lub związku wyznaniowego. Przeszkadzaniem złościwym jest również przeszkadzanie „dla zabawy”⁴⁸. Jak słusznie się wskazuje, nie będzie wypełniać znamion przestępstwa z art. 195 § 1 k.k. przeszkadzanie, które nie charakteryzuje się powyższym motywem postępowania (np. w związku z nieznaną zasadą danej religii lub wyznania, czy też przeszkadzanie przez osobę znajdującą się pod wpływem alkoholu)⁴⁹.

W doktrynie przyjmuje się, że przepis art. 195 § 1 k.k. może pozostawać w zbiegu z przepisem art. 191 § 1 k.k., jeżeli zachowaniu sprawcy towarzyszyło użycie przemocy wobec osoby lub groźba jej użycia⁵⁰.

4. Przeszkadzanie pogrzebowi, uroczystościom lub obrędom żałobnym

Innym typem przestępstwa, stypizowanym w art. 195 § 2 k.k. jest złościwe przeszkadzanie pogrzebowi, uroczystościom lub obrędom żałobnym. Sprawcy tego czynu grozi analogiczna kara, jak w przypadku czynu z art. 195 § 1 k.k. (grzywna, ograniczenie wolności lub pozbawienie wolności). Kryminalizując zachowanie tego typu, ustawodawca chciał chronić nie tylko aspekt duchowy związany z rytuałami związanymi z grzebaniem zmarłego. Nie każdy pogrzeb ma bowiem charakter religijny. Ochronie na gruncie przepisu art. 195 § 2 k.k. objęty został również niezakłócony przebieg pogrzebu świeckiego. Dobrem chronionym jest więc

---

⁴⁷ P. Petasz zdaje się nie wykluczać zupełnie możliwości popełnienia przestępstwa z art. 195 k.k. również w formie zamiaru ewentualnego. Nie przedstawia jednak w tym zakresie żadnych przekonywujących argumentów, a jedynie ogranicza się do postawienia w tym względzie pytania, na które nie udziela stanowczej odpowiedzi. Por. P. Petasz, *Wolność...*, s. 280.

⁴⁸ N. Kłączyńska, w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 507.

⁴⁹ J. Wojciechowska, w: J. Warylewski (red.), *Przestępstwa...*, s. 599. Por. także: R. Paprzycki, *Prawna ochrona wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2015, s. 107.

⁵⁰ Tak np. J. Sobczak, *Komentarz do art. 195 k.k.*, w: R.A. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis/el.; J. Wojciechowska, w: J. Warylewski (red.), *Przestępstwa...*, s. 601; S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1170.

tutaj również sam szacunek dla osoby zmarłego i bliskich mu osób, a także niezakłócony przebieg czynności, które mają na celu jego pogrzebanie i oddanie czci jego pamięci.

Przyjmuje się, że pogrzebem jest pochówek zmarłego w miejscu jego stałego spoczynku – przede wszystkim na cmentarzu⁵¹. Nie będzie pogrzebem samo przewiezienie zwłok – chyba że będzie miało ono charakter uroczysty, powiązany z pewnymi, określonymi obrzędami⁵². Natomiast przez uroczystości lub obrzędy żałobne należy rozumieć zachowania, które towarzyszą pogrzebowi, wspomnianiu osoby zmarłego, uczczenia jego pamięci bądź podejmowaniu modlitw za niego. Co więcej, przyjmuje się, że mogą mieć one miejsce bezpośrednio przed pochówkiem (np. msza żałobna), jak i po jego zakończeniu (np. stypa) – jeżeli w rzeczywistości mają charakter żałobny⁵³. Jednocześnie przyjmuje się również, że nie będzie uroczystością żałobną dokonanie w jakiś czas po śmierci zmarłego, upamiętnienie go poprzez odsłonięcie pomnika czy tablicy⁵⁴. Z przepisu art. 195 § 2 k.k. nie wynika, że pogrzeb, obrzędy lub uroczystości żałobne muszą mieć charakter publiczny – choć zwykle taki właśnie mają⁵⁵.

W pozostałym zakresie, czynność sprawcza i strona podmiotowa pozostają analogiczne, jak w przypadku czynu z art. 195 § 1 k.k. Sprawca w sposób celowy – złośliwy przeszkadza pogrzebowi, uroczystościom lub obrzędowi żałobnym. Jego zachowanie może zatem polegać na np. blokowaniu bramy na cmentarz lub wnoszeniu obraźliwych okrzyków w czasie pochówku zmarłego. Należy również dodać, że w przypadku, gdy sprawca jednocześnie znieważa zwłoki, prochy lub miejsce spoczynku zmarłego, konieczne jest przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji art. 195 § 2 k.k. z przepisem art. 262 § 1 k.k.⁵⁶. Jednocześnie dodaje się, że nie ma potrzeby przyjęcia zbiegu realnego przepisu art. 195 § 2 k.k. z art. 195 § 1 k.k., jeżeli pogrzeb lub obrzędy mają charakter religijny. W takim przypadku uznaje się, że opis

---

⁵¹ Zgodnie z art. 12 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1947), zwłoki mogą być pochowane przez złożenie w grobach ziemnych, w grobach murowanych lub katakumbach i zatopienie w morzu. Szczątki pochodzące ze spopielenia zwłok mogą być przechowywane także w kolumbariach. Groby ziemne, groby murowane i kolumbaria przeznaczone na składanie zwłok i szczątków ludzkich mogą znajdować się tylko na cmentarzach.

⁵² W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 640.

⁵³ Zob. S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1169. Por. również szerzej: K. Siwek, *Wykładnia znamienia „pogrzeb” na tle art. 195 § 2 k.k. jako przykład dopuszczalnego przełamania znaczenia językowego*, *Przegląd Sądowy* 2018, nr 9, s. 100 i nast.

⁵⁴ Zob. W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 640.

⁵⁵ R.A. Stefański, *Przestępstwo...*, s. 64.

⁵⁶ J. Wojciechowska, w: J. Warylewski (red.), *Przestępstwa...*, s. 601.

czynu z art. 195 § 2 k.k. jest wystarczający do oddania pełnej karygodności przytoczonego zachowania⁵⁷.

5. Obraza uczuć religijnych

Biorąc pod uwagę statystyki policyjne, przestępstwo obrazy uczuć religijnych stanowi najczęściej popełniane przestępstwo przeciwko wolności sumienia i wyznania⁵⁸. Zgodnie z przepisem art. 196 k.k., kto obraża uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Przyjmuje się, że celem ochrony, na gruncie powyższego przepisu, są nie tylko psychologiczne przeżycia osób wierzących, ale również relacja człowieka do *sacrum* – w wymiarze intelektualnym, emocjonalnym i wolitywnym⁵⁹.

Przez uczucia religijne rozumie się jeden z elementów religii, na którą składa się ponadto określony sposób zachowania się (np. obrzędy), specyficzna mowa (mowa religijna, sakralna) oraz zespół pewnych poglądów (*credo*)⁶⁰. Jest to więc osobisty stosunek do określonego wyznania religijnego⁶¹.

Powyższy czyn jest przestępstwem materialnym. Do jego dokonania konieczne jest bowiem wystąpienie wskazanego w przepisie art. 196 k.k. skutku, w postaci obrazy uczuć religijnych. Podkreślił to Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 października 2012 r.: „Przedmiotem ochrony, do którego odnosi się przestępstwo z art. 196 k.k., jest - wynikające z wolności sumienia i wyznania - prawo do ochrony uczuć religijnych. Do tych uczuć odnieść należy wskazany w tym przepisie skutek w postaci ich obrazy”⁶². Na konieczność ochrony uczuć religijnych

⁵⁷ W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 641.

⁵⁸ Por. <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-5>.

⁵⁹ W. Janyga, *Komentarz do art. 196 k.k.*, w: M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom I. Komentarz do artykułów 117-221*, Warszawa 2017, Legalis/el.

⁶⁰ E. Kruczoń, *Przestępstwo obrazy uczuć religijnych*, Prokuratura i Prawo 2011, nr 2, s. 40 i cyt. tam literatura.

⁶¹ P. Kroczek, *Kaznodziejstwo w optyce polskiego prawa karnego*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2014, t. 17, s. 80.

⁶² Uchwała z dnia 29 października 2012 r., I KZP 12/12. OSNKW 2012, nr 11, poz. 112. Ł. Pohl oraz S. Czepita, stoją natomiast na stanowisku, że przestępstwo z art. 196 k.k. jest przestępstwem formalnym – bezskutkowym. Ich zdaniem nie jest konieczne, aby u danych osób wystąpił stan w postaci obrażenia ich uczuć religijnych. Zob. Ł. Pohl, S. Czepita, *Strona podmiotowa przestępstwa obrazy uczuć religijnych i jego formalny charakter*, Prokuratura i Prawo 2012, nr 12, s. 78 i nast.

zwrócił uwagę również Trybunał Konstytucyjny. W orzeczeniu z 7 czerwca 1994 r., wskazał on, że: „[u]czucia religijne, ze względu na ich charakter, podlegają szczególnej ochronie prawa. Bezpośrednio powiązane są bowiem z wolnością sumienia i wyznania, stanowiącą wartość konstytucyjną. Potwierdzają to także akty międzynarodowe (np. Deklaracja o eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji z powodu religii lub przekonań uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 21 listopada 1981 r.). Dlatego też działania naruszające uczucie religijne mogą być przedmiotem zakazu ustawowego także wówczas, gdyby były podejmowane za pomocą środków służących realizacji wolności słowa”⁶³.

Znieważenie należy interpretować w sposób analogiczny, jak w przypadku np. przestępstwa z art. 216 k.k., art. 257 k.k. lub art. 261 k.k. Istotą znieważania jest bowiem wyrażenie pogardy, zlekceważenia, obrażenia kogoś. Nie chodzi przy tym o każdą krytyczną i niepochlebną formę wyrazu, lecz taką, która narusza pewne społeczne normy kulturowo-obyczajowe i przyjęte kryteria oceny⁶⁴.

W przypadku art. 196 k.k. zachowanie sprawcy jest wymierzone nie tyle w konkretną osobę lub grupę osób, co w jej uczucia religijne. Obraza nie ma jednak charakteru abstrakcyjnego – ustawodawca ogranicza zakres, w jakim musi mieścić się zachowanie sprawcy, tj. w zakresie znieważenia przedmiotu czci religijnej lub miejsca, które jest przeznaczone do publicznego wykonywania kultu. Powyższe przedmioty i miejsca pozostają ściśle skorelowane z uczuciami religijnymi osób wierzących. Stanowią bowiem w pewnym sensie materialną formę, za pomocą której mają one możliwość uprawiania kultu i za pomocą których mogą one wyrażać swoją wiarę. To właśnie w przypadku zachowań polegających na ich znieważeniu, uczucia religijne pokrzywdzonych zostają szczególnie naruszone – przede wszystkim z uwagi na wizualną możliwość oceny stopnia takiego znieważenia.

W doktrynie zwraca się słusznie uwagę, że „[o]brazą uczuć religijnych będzie negatywna reakcja wykraczająca poza samą negatywną ocenę danego poglądu, wypowiedzi odniesionej do przedmiotu czci religijnej. Należy przy tym ocenić, czy negatywna reakcja emocjonalna związana jest z wartościami o charakterze religijnym (transcendentalnym). Określony znak może być bowiem traktowany przez daną osobę jako symbol tożsamości konkretnej grupy czy

⁶³ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 7 czerwca 1994 r., K 17/93, OTK 1994, nr 1, poz. 11.

⁶⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z 17 lutego 1993 r., III KRN 24/92, LEX nr 22114

też symbol narodowy. Nie dochodzi wówczas do obrazy „uczuć religijnych”, ale innych uczuć (np. narodowych)”⁶⁵.

Dla oceny, czy dane zachowanie ma charakter znieważający, konieczne jest zastosowanie miernika obiektywnego. Przyjmuje się, że niezależnie od tego, czego dotyczy znieważenie - w każdym przypadku powinno być ono oceniane w oparciu o kryteria obiektywne, okoliczności czasu i miejsca popełnienia czynu, jak również kryteria właściwe dla danej społeczności, regionu czy środowiska⁶⁶. Dla powyższej oceny, jako modelowy wzorzec, przyjmuje się przeciętnego członka danej grupy wyznaniowej⁶⁷.

Przestępstwo z art. 196 k.k. jest przestępstwem powszechnym. Jego sprawcą może być każdy, niezależnie od szczególnych cech osobistych, jakie posiada. Nie podlega również dyskusji, że podmiotem biernym przestępstwa z art. 196 k.k. może być wyłącznie osoba lub grupa osób wierzących⁶⁸. Na gruncie tego przepisu nie są zatem chronione uczucia osób niewierzących, z uwagi np. na ich bezwyznaniowość⁶⁹. Przyjąć bowiem należy, że uczucia religijne są immamentnie związane z wiarą człowieka.

W pewnym sensie niejednoznaczna pozostaje kwestia, czy spowodowanie obrazy uczuć religijnych tylko jednej osoby (a nie co najmniej dwóch osób) będzie wypełniało znamiona przestępstwa z art. 196 k.k. Słusznie przyjmuje się przy tym, że liczba mnoga, pojawiająca się w dyspozycji przepisu art. 196 k.k. ma charakter wyłącznie stylistyczny. W związku z tym również obraza uczuć religijnych pojedynczych osób może skutkować odpowiedzialnością karną⁷⁰.

Znieważenie może przyjąć różną formę. Nie jest ograniczone wyłącznie do zniewagi słownej. Przyjmuje się, że może ono polegać także na stosowaniu obelżywych gestów, słowa

⁶⁵ Zob. W. Wróbel, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks...*, s. 643.

⁶⁶ M. Sosnowska, *Uwagi o relacji między znieważeniem z art. 216 § 1 a innymi postaciami znieważenia w kodeksie karnym*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2004, t. 15, LEX/el. Por. także: N. Kłączyńska, w: J. Giezek (red.), *Kodeks...*, s. 511.

⁶⁷ R. Krajewski, *Ochrona wolności sumienia i wyznania w świetle Kodeksu karego z 1997 r.*, Przegląd Sądowy 2008, nr 3, s. 72; E. Kruczoń, *Przestępstwo...*, s. 44.

⁶⁸ Za zbyt daleko idący należy jednak uznać pogląd, że sprawca nie musi oddziaływać na uczucia osób, które są wyznawcami religii, której przedmiot kultu został znieważony. Zob. M. Budyn-Kulik, *Znieważenie uczuć religijnych – analiza dogmatyczna i praktyka ścigania*, Prawo w Działaniu 2014, nr 19, s. 103.

⁶⁹ Ustawodawca przewidział natomiast odpowiedzialność karną za inne czyny, w przypadku których doszło do naruszenia dóbr chronionych ze względu na bezwyznaniowość pokrzywdzonego (np. 194 k.k., art. 257 k.k.).

⁷⁰ W. Wróbel, *Komentarz...*, s. 643; odmiennie np. M. Filar, M. Berent, w: M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 1204.

pisanego i śpiewanego, happeningów, tworzeniu materiałów audiowizualnych lub instalacji, które zawierają obraźliwe treści z udziałem przedmiotów kultu, parodiujących obrzędy, itd.⁷¹. Przejawem znieważenia może być także zniszczenie przedmiotu czci religijnej lub takie jego przekształcenie, że można przypisać mu treść znieważającą (np. oblanie farbą obrazu przedstawiającego Matkę Bożą).

Czynność sprawcza przestępstwa z art. 196 k.k. może dotyczyć znieważenia przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Istotne jest natomiast to, że kryminalizacją na gruncie powyższego przepisu są objęte wyłącznie zachowania publiczne. Oznacza to, że musi ono zostać podjęte w miejscu bądź w sposób, w których jego odbiorcami może stać się bliżej nieokreślona grupa osób. Może to być zatem np. miejsce publiczne, w którym sprawca swoim zachowaniem obraża cudze uczucia religijne. Co więcej, sprawca może wykorzystać przekaz za pośrednictwem środków masowego komunikowania się (np. poprzez zamieszczenie określonego tekstu na publicznym profilu w mediach społecznościowych, blogu lub forum internetowym, publikację artykułu w prasie, wypowiedź w telewizji lub na kanale YouTube). Nie będzie natomiast stanowiła czynu zabronionego obraza cudzych uczuć religijnych, jeżeli dane zdarzenie nie miało charakteru publicznego (np. jeżeli wystąpiło podczas prywatnej rozmowy lub w ramach zamkniętego spotkania)⁷². Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 5 marca 2015 r. orzekł, że: „[z]namiona przestępstwa określonego w art. 196 k.k. wypełnia jedynie takie znieważenie przedmiotu czci religijnej, które ma miejsce publicznie. Publiczny charakter przestępstwa z art. 196 k.k. sprowadza się do tego, że znieważenie przedmiotu czci religijnej może zostać dostrzeżone przez większą lub bliżej nieokreśloną liczbę osób. Znamień publiczności nie jest spełnione, jeśli zachowanie polegające na znieważeniu zostało zarejestrowane i przekazane następnie za pośrednictwem prasy drukowanej bądź przekazu, internetowego szerszej grupie osób. Osoba, która publikuje taki przekaz może natomiast wypełniać znamiona przestępstwa określonego w art. 196 k.k. W konsekwencji nie wypełnia znamion przestępstwa określonego w art. 196 k.k.

⁷¹ Zob. np. M. Budyn-Kulik, *Znieważenie...*, s. 102; S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1171; N. Kłaczyńska, w: J. Giezek, *Kodeks...*, s. 510.

⁷² Zob. Z. Gądzik, *Wolność religijna a granice wolności wypowiedzi*, tekst dostępny na stronie: https://efektywne-prawo.org.pl/wp-content/uploads/2021/06/Wolnosc-religijna-a-granice-wolnosci-wypowiedzi_dr-Zuzanna-Gadzik_o.pdf.

zachowanie adresowane do osoby lub grupy osób, które dobrowolnie wyrażają zgodę na kontakt z treściami, które mogą prowadzić do obrazy uczuć religijnych”⁷³.

Przedmiotem czci religijnej jest każdy przedmiot uznawany za taki przez wyznawców określonej religii. O tym, jakiego rodzaju przedmiotom można przypisać powyższy charakter, wynika z treści religii, jej dogmatów, stosunku wyznawców do tego przedmiotu i przypisywanego mu znaczenia⁷⁴. W związku z tym, jako przedmiot czci religijnej, wymienia się np. krzyż, gwiazdę Dawida, różaniec, hostię, obrazy i wizerunki świętych, księgi będące źródłem dogmatów, praw i obowiązków religijnych (np. Koran, Pismo Święte)⁷⁵.

Pewne wątpliwości budziło uznanie jako przedmiotu czci religijnej samego bóstwa. Z punktu widzenia literalnej wykładni tego przepisu Bóg czy bóstwo nie jest bowiem przedmiotem materialnym. Zasadniczo jednak uznaje się, że przez pojęcie „przedmiot”, o którym mowa w przepisie art. 196 k.k., rozumie się obiekt czyjegoś zainteresowania lub uczuć. Z uwagi na to, że Bóg (lub bóstwo) jest w ramach każdej religii postrzegany jako święty, godzien szacunku, poważania i uwielbienia, należy uznać, że stanowi On również przedmiot czci religijnej⁷⁶. Co więcej „z punktu widzenia celu zamieszczenia tego przepisu w ustawie karnej, trudno byłoby zaakceptować sytuację, w której zakazane byłoby atakowanie przedmiotów materialnych związanych z religią, a nie samego nadprzyrodzonego bóstwa, któremu należne jest najwyższe oddanie wyznawcy. Tym bardziej, że przedmiotem ochrony tego przepisu są uczucia wyznawców, a nie same przedmioty czci religijnej, a te uczucia wiążą się głównie z samym obiektem kultu”⁷⁷. Nie można zatem uznać, że dochodzi w tym przypadku do stosowania wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy (w myśl zasady *nullum crimen, nulla poena sine lege stricta*). Określenie „przedmiot czci religijnej”, pomimo że pozornie wieloznaczne, zostało bowiem odpowiednio doprecyzowane w doktrynie prawa karnego – z uwzględnieniem kontekstu normatywnego. Ma ono jasne i ugruntowane znaczenie i nie ulega

⁷³ Postanowienie Sądu Najwyższego z 5 marca 2015 r., III KK 274/14, OSNKW 2015, nr 9, poz. 72.

⁷⁴ Zob. M. Makarska, *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania w Kodeksie karnym z 1997 r.*, Lublin 2005, s. 181.

⁷⁵ Zob. np. R. Paprzycki, *Prawna ochrona wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2015, s. 116 i zacytowana tam literatura.

⁷⁶ S. Dziwisz, *Ochrona uczuć religijnych w polskim prawie karnym*, Lublin 2019, s. 153.

⁷⁷ R. Paprzycki, *Czy bluźnierca jest przestępcą? Rozważania na temat znamienia "przedmiotu czci religijnej" przestępstwa obrazy uczuć religijnej - art. 196 k.k.*, *Palestra* 2008, nr 5-6, s. 83.

wątpliwości, że rozumienie przedmiotu czci religijnej w odniesieniu do religii powszechnie wyznawanych w danym kręgu kulturowym jest dookreślone w odczuciu społecznym – na płaszczyźnie językowej⁷⁸.

Wśród innych przedmiotów czci religijnej, nie będących jednak przedmiotami w sensie materialnym, wymienia się też m.in. imiona świętych, rytuały lub słowa mające charakter sprawowania sakramentów⁷⁹.

Nie można natomiast traktować jako przedmiotu czci religijnej osób duchowych (np. księdza, rabina, imama, etc.) – nawet jeżeli cieszą się oni szacunkiem, czy pewną czcią ze strony wiernych. Nie oznacza to jednak oczywiście tego, że znieważenie osoby duchowej jest zachowaniem legalnym. W przypadku tym możliwe jest jednak pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej na gruncie przepisu art. 216 k.k., kryminalizującego znieważenie jakiegokolwiek osoby⁸⁰. Kwestia motywacji sprawcy w postaci obrazy cudzych uczuć religijnych, pozostaje w tym względzie irrelevantna. Jeżeli natomiast powodem znieważenia osoby duchowej będzie jej przynależność (m.in.) wyznaniowa, sprawca może zostać pociągnięty do odpowiedzialności na gruncie przepisu art. 257 k.k.⁸¹. Należy jednak przy tym zaznaczyć, że w przypadku tym akcent zachowania sprawcy nie musi być położony na chęć obrazy cudzych uczuć religijnych, lecz wynika przede wszystkim z jego nietolerancji religijnej.

Przyjmuje się, że nie wypełniania znamion czynu z art. 196 k.k. krytyka przekonań religijnych. Podobnie ocenia się też krytykę określonej wspólnoty religijnej, sposób jej

---

⁷⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 6 października 2015 r., SK 54/13, OTK-A 2015, nr 9, poz. 142. Por. także: S. Zieliński, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 6 października 2015 r. (sygn.. akt SK 54/13)*, Przegląd Sejmowy 2017, nr 1, s. 249 i nast.; M. Skwarzyński, *Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego w sprawie sygn. akt SK 54/13 w przedmiocie przestępstwa obrazy uczuć religijnych w świetle standardów strasburskich*, Przegląd Prawa Wyznaniowego 2016, t. 8, s.115 i nast.

⁷⁹ Tak np. J. Wojciechowska, w: J. Warylewski (red.), *Przestępstwa...*, s. 603.

⁸⁰ Co jednak w tym względzie istotne – przestępstwo z art. 216 k.k. jest przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego (art. 216 § 5 k.k.). Oznacza to, że jedynie sam pokrzywdzony może w tym przypadku wystąpić z prywatnym aktem oskarżenia. Nie może tego zrobić natomiast osoba, której uczucia religijne zostały w związku z takim znieważeniem naruszone. Por. także: M. Małecki, *Kontratyp sztuki de lege lata*, w: F. Ciepły (red.), *Odpowiedzialność karna artysty za obrazę uczuć religijnych*, Warszawa 2014, s. 141.

⁸¹ Zgodnie z przepisem art. 257 k.k., kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalności cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

funkcjonowania – w tym głoszone przez nią poglądy⁸². Za słuszny należy uznać pogląd, zgodnie z którym pożądaną granicą pomiędzy ochroną uczuć religijnych a prawem do wolności słowa, jest sposób głoszenia odmiennych poglądów, który powinien mieć miejsce we wzajemnym szacunku co do wyrażanych odmienności i nie prowadzić do znieważenia⁸³.

Przez miejsce przeznaczone do wykonywania obrzędów religijnych rozumie się natomiast miejsce, które jest dedykowane publicznemu wykonywaniu takich obrzędów (np. cerkiew, kościół, meczet, synagoga). Co więcej, mogą być to także miejsca tymczasowo przystosowane do wspomnianego celu (np. plac lub polana zaadoptowane do odprawienia na nich mszy polowej). Sprowadza się to do tego, że charakter taki będzie mieć zasadniczo każde miejsce, które zostało wybrane do powyższych celów i przystosowane przez daną wspólnotę religijną do sprawowania kultu w obecności innych osób⁸⁴. Istotne jest natomiast, że miejsce to musi mieć charakter publiczny – przeznaczony do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Oznacza to, że w danym miejscu może uczestniczyć w danym obrzędzie bliżej niedookreślona liczba osób. Ochroną w tym zakresie nie będą zatem objęte miejsca przeznaczone do prywatnego wykonywania obrzędów (np. wewnętrzne, zamknięte dla ogółu wiernych kaplice). Należy też przyjąć, że nie będzie wypełniało znamion czynu z art. 196 k.k. znieważenie miejsca, które uległo desakralizacji (np. opuszczonego kościoła, który nie pełni już swojej dotychczasowej funkcji). Miejsca te nie służą już bowiem zasadniczo do publicznego wykonywania w nich obrzędów religijnych (poza przypadkami ponownego, tymczasowego zaadaptowania w tym charakterze). Nie należy jednak zapominać, że w miejscach tych często w dalszym ciągu występują m.in. symbole religijne, których publiczne znieważenie wciąż jest kryminalizowane na gruncie powyższego przepisu.

Na marginesie należy jedynie dodać, że równoległe do odpowiedzialności karnej, grożącej za obrazę uczuć religijnych, możliwe jest dochodzenie roszczeń cywilnych za naruszenie dóbr osobistych. Zgodnie z przepisem art. 23 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁸⁵, dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia,

⁸² Zob. J. Sobczak, *Komentarz do art. 196 k.k.*, w: R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis/el.; P. Kroczek, *Kaznodziejstwo...*, s. 81.

⁸³ S. Hypś, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks...*, s. 1005-1006.

⁸⁴ W. Janyga, *Komentarz do art. 196 k.k.*, w: M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom I. Komentarz do artykułów 117-221*, Legalis 2017.

⁸⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1740; dalej jako: k.c.).

nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Powyższy katalog ma charakter otwarty, co oznacza, że również inne, niewymienione w nim wartości, będą podlegać ochronie. Dobrem takim są właśnie m.in. uczucia religijne⁸⁶. W oparciu o przepis art. 24 § 1 k.c. ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w Kodeksie cywilnym może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

Przestępstwo z art. 196 k.k. jest przestępstwem umyślnym. Przyjmuje się, że można dopuścić się go z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym⁸⁷. Wynika to z literalnej wykładni czynności sprawczych w postaci „znieważania” lub „obrażania”. Biorąc pod uwagę słownikowe definicje tych zachowań, należy przyjąć, że znieważać lub obrazić można nie tylko poprzez zachowanie popełnione z chęci znieważenia lub obrażenia, ale również przez zachowanie nieintencjonalne⁸⁸.

Odnosząc się do znamion przestępstwa obrazy uczuć religijnych, nie sposób nie wspomnieć o problematyce wyrazu artystycznego, który może przybrać formę, odbieraną przez innych jako znieważająca. Celem sztuki jest bowiem niejednokrotnie zaszokowanie swojego odbiorcy, czego konsekwencją może być też obraza uczuć religijnych. Znane są liczne przypadki, w których przedstawiciele różnych gałęzi sztuki, poprzez swoje zachowanie osiągnęli skutek w

⁸⁶ Por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2004 r., I CK 484/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 69. Por. także: M. Derlatka, *Zasadność kryminalizacji obrazy uczuć religijnych*, Prokuratura i Prawo 2015, nr 10, s. 42.

⁸⁷ Zob. np. uchwała Sądu Najwyższego z 29 października 2012 r., I KZP 12/12, OSNKW 2012, nr 11, poz. 112. Z drugiej strony w doktrynie obecne są poglądy, zgodnie z którymi zachowanie polegające na „obrażaniu” lub „znieważaniu” mają charakter znamion intencjonalnych, co oznacza możliwość dopuszczenia się ich wyłącznie z zamiarem bezpośrednim. Zob. J. Wojciechowska, w: A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna, t. I. Komentarz do art. 118-221*, Warszawa 2006, s. 782 i nast.; Por. także: W. Mojski, *Prawnokarne ograniczenia wolności wypowiedzi w polskim porządku prawnym. Analiza wybranych przepisów*, Studia Iuridica Lublinensia 2009, nr 12, s. 191.

⁸⁸ Por. szerzej: Ł. Pohl. S. Czepita, *Strona...*, s. 73 i nast.; Ł. Pohl. S. Czepita, *Glosa do uchwały z 29.10.2012 r.*, I KZP 12/12, Państwo i Prawo 2014, nr 10, s. 131 i nast.

postaci znieważenia m.in. przedmiotów kultu religijnego⁸⁹. Osoby takie niejednokrotnie powołują się na tzw. kontratyp sztuki – uznając, że rola, jaką przypisuje się sztuce, jak również jej forma wyłącza bezprawność zachowania z art. 196 k.k. Stanowisko takie jest niejednokrotnie krytykowane w polskiej doktrynie prawa karnego. Zwraca się bowiem uwagę, że kontratyp sztuki, należy do tzw. kontratypów pozaustawowych, które nie zostały uregulowane w ramach aktów normatywnych o randze co najmniej ustawowej, lecz wywodzących się z poglądów wyrażonych w doktrynie lub orzecznictwie. Stoi to zatem w zasadą trójpodziału władzy⁹⁰. Co więcej, Sąd Najwyższy, w cytowanym już postanowieniu z 5 marca 2015 r. uznał, że: „[f]orma artystyczna lub cel naukowy działania mającego charakter znieważający nie powodują same przez się wyłączenia odpowiedzialności karnej za obrazę uczuć religijnych bądź znieważenie publiczne przedmiotu czci religijnej”⁹¹.

Zakończenie

Ilość postępowań wszczętych w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania⁹², pozwala uznać, że kryminalizacja tych zachowań nie jest jedynie iluzoryczna, a przepisy typizujące określone zabronione zachowania, nie są *de facto* martwe. W dalszym ciągu odnotowuje się również kolejne przypadki czynów wypełniających znamiona powyższych przestępstw, których ocena prawna budzi niejednokrotnie pewne kontrowersje⁹³.

Ochrona wolności sumienia i wyznania dotyczy niezwykle intymnej części życia każdego człowieka, co czyni ją szczególnie narażoną na wszelkie formy naruszeń. Sprawy tej nie ułatwia również różnorodność wyznań, przyjmowanej w ich ramach doktryny religijnej, rytuałów i innych form kultu. Wiąże się to bowiem niejednokrotnie z wrogością ze strony innych osób,

---

⁸⁹ Por. M. Bieczyński, *Wolność twórczości artystycznej a granice wolności sumienia i wyznania*, w: R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, L. Kondratiewa-Bryzik, *Prawne granice wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2012, s. 264 i nast.

⁹⁰ Por. M. Kopeć, *Kontratypy pozaustawowe a zasada trójpodziału władzy*, w: *Odpowiedzialność karna artysty za obrazę uczuć religijnych*, F. Ciepły (red.), Warszawa 2014, s. 224 i nast.; M. Małecki, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., III KK 274/14*, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2016, nr 10, s. 1421 i nast.

⁹¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z 5 marca 2015 r., III KK 274/14, OSNKW 2015, nr 9, poz. 72.

⁹² <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestępstwa-przeciwko-5>.

⁹³ Dotyczy to zarówno niektórych rozstrzygnięć, wydanych zarówno przez sądy krajowe, jak i orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

wynikającą z nieświadomości ich istoty lub niezrozumienia odmienności w tym zakresie. Nie są też odosobnione przypadki zachowań wymierzonych w wolność sumienia i wyznania, z powodów abstrakcyjnych (dotyczących niechęci wobec religii jako wartości samej w sobie) lub w przypadku których naruszenie powyższego dobra stanowi dodatkową konsekwencję.

Należy również zaznaczyć, że nie traci na aktualności dyskusja dotycząca ustalenia granic pomiędzy swobodą wypowiedzi a opisaną powyżej ochroną wolności sumienia i wyznania. Obie wartości objęte są bowiem ochroną konstytucyjną i w obu przypadkach przewidziano odpowiednie środki mające na celu ich realizację. Może dojść tymczasem do sytuacji, w której zakres obu tych uprawnień nachodzi na siebie, co stawia wymóg przyznania któremuś z nich pierwszeństwa i ograniczenia drugiego⁹⁴.

Wszystkie powyższe okoliczności przekładają się na potencjalne ryzyko popełniania kolejnych przestępstw z rozdziału XXIV Kodeksu karnego – przybierające nowe, nieoceniane dotychczas formy. Czyni to potrzebę interpretacji znamion powyższych czynów w dalszym ciągu żywą i aktualną, jak również wskazuje na niezmienną potrzebę ochrony wartości tak istotnych w życiu człowieka, jakimi są właśnie wolność sumienia i wyznania.

---

⁹⁴ Nie należy jednak przy tym zapominać, że zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Streszczenie:

Niniejsze opracowanie zawiera omówienie charakteru prawnego czynów zabronionych, zawartych w rozdziale XXIV Kodeksu karnego (Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania). W jego ramach dokonano wykładni poszczególnych znamion powyższych przestępstw (tj. ograniczanie człowieka w przysługujących mu prawach ze względu na jego przynależność wyznaniową albo bezwyznaniowość; złośliwe przeszkadzanie aktom religijnym, jak również pogrzebom, uroczystościom lub obrzędom żałobnym; obraza uczuć religijnych), uwzględniając zwłaszcza te z nich, które oceniane są w sposób niejednoznaczny lub budzący pewne wątpliwości w doktrynie prawa karnego i orzecznictwie.